

OSVRTI

ZALUTALO NAGLAŠAVANJE

Jozo Marević: Hrvatsko-latinski
rječnik, Zagreb, 1994.

Sigurno je mnogo tko s posebnim zadovoljstvom svojim rječnicima već pridružio Hrvatsko-latinski rječnik Jozе Marevića, knjigu jamačno traženu i nedvojbeno korisnu. I sâm sam s velikom radosti tako učinio. No kad počeh čitati taj željeni rječnik, gotovo ne povjerovah svojim očima. Zar je moguće da spomenuti autor i Školska knjiga izdadu 1994. god., poslije svih napora pa i uspjeha naše normativne akcentologije, takvu knjigu s naglascima kakvi u nas nikad nisu bili živa norma, pa su ih posve ili bar kao reprezentativne likove napustile i naše najnovije gramatike i rječnici.

Za tako golem posao, koji je s gledišta latinskoga jezika autor obavio valjano, trebalo bi u prikazu knjige istaknuti i njegove zasluge. To je već učinila Marija Klenovar u *Suvremenoj lingvistici* (br. 38, Zagreb, 1994, str. 106), pa se ovdje može govoriti samo o onome što je u Marevićevoj knjizi htjelo biti hrvatskim naglašavanjem. Propušta se za takvo naglašavanje ne može osloboditi ni autor Rječnika, a još manje gospođa prof. Vesna Trkanjec, koje je ime zapisano u impresumu knjige

pod jasnom naznakom "Hrvatska akcentuacija". A tko ne bi bio radostan da je doista hrvatska u onome dijelu koji uposebljava zapadno novoštokavsko i hrvatsko književnojezično naglašavanje. Ali nije takva. Ni jezični savjetnik prof. dr. Josip Silić u svojoj uvodnoj riječi ne kaže ni slovca o naglasku, pa bi neupućen mogao misliti da je tu, što se tiče hrvatskoga naglaska, sve u najboljem redu.* A doista nije. Štoviše, čovjeku se čini da je naglašavanje u toj knjizi u svome tobože hrvatskom dijelu zaleđeno u nekome stanju u koje ne stiže nijedno proljeće ni ljeto. No posrijedi je doista puka prepisivačka inercija, dakako iz krivih izvora.

Ne ćemo i ne želimo navoditi sva Marevićeva odstupanja od hrvatske naglasne norme. Njih će, nádati se, brižljivo i potpuno razmotriti sam autor i njegov akcentolog za drugo izdanje Rječnika, a nama je ovdje tek modelski navesti samo one naglasne likove koji izrazito odudaraju od zapadnoga novoštokavskog i hrvatskoga književnojezičnog naglašavanja i uz njih, dakako, hrvatske reprezentativne likove koji omogućuju nezaprečno priopćavanje.

U Rječniku se glagoli prve vrste sustavno navode po uzorcima koje ćemo slijeva bilježiti pod siglom M, a njima zdesna hrvatske likove pod znakom H.

* Autor ovoga članka zaboravio je spomenuti da se na rječniku nalaze i imena dvoje lektora, Pavice Hromin i Vladimira Strojnoga, pa su i oni kao stručnjaci za hrvatski književni jezik trebali upozoriti autore na taj propust. (S. B.)

M	H
<i>túci</i>	<i>túci</i>
<i>natúci</i>	<i>nátúci</i>
<i>plèsti</i>	<i>plěsti</i>
<i>uplèsti</i>	<i>ùplesti</i>
<i>dóci</i>	<i>dôci</i>
<i>pridóci</i>	<i>pridôci</i>

Zatim se u Rječniku dosljedno bilježi dvoglasnik kao dva kratka mjesto jednoga dugog sloga:

M	H
<i>svijet</i>	<i>svijēt</i>
<i>vrijeme</i>	<i>vrijēme</i>
<i>ūvijek</i>	<i>ūvijēk</i>

Svakomu je tko se iole ozbiljno bavio pitanjima hrvatskoga naglašavanja jasno koliko naglasnih likova stoji iza uzoraka koje smo naveli. Naime, uz lik *túci* ide i *túkla-túkli-túčen* itd., uz lik *natúci* ide *natúkla-natúkli-natúkāvši* itd. – sve to mjesto hrvatskih likova *túci-túkla-túkli-túčen* (*túčen*), *nátúci-nátúkla-nátúkli-nátúčen* (*natúčen*)-*nátúkāvši* itd. Iza triju Marevićevih likova dvoglasnika *ije* stoji sav leksički materijal s istim dvoglasnikom. To dakako vrijedi i za hrvatske jednosložne likove, ali i s drukčijim prozodijskim rješenjem.

U oba se navedena slučaja, dakle, radi o sustavnim pojavama koje obuhvaćaju na tisuće naglasnih likova velike čestote što svojim pravim naglaskom daju osnovni prozodijski ton hrvatskomu jeziku, a drukčijim, neuobičajenim narušavaju hrvatsku prozodijsku izvornost.

Napokon, Marevićev akcentolog i one naglašene koje su tako reći hrvatske prozodijske metafore, kao što su

vòce, kòplje navodi po prevladanom, tj. drugom i drugačijem naglašavanju: *vòce* i *kòplje*. Slično postupa i s riječima *pòkòj, zàvoj*, koje u hrvatskome obično nemaju zanaglasne dužine, te glase *pòkoj, zàvoj*. Čuje se, doduše, *Pòkòj mu dūši*, ali baš taj primjer pokazuje da je zanaglasna dužina u te riječi već u stilističkoj pričuvi.

Dalje nabranje naglasnih likova koji ne idu u hrvatski jezik, pa ni u najopćiji model novoštokavskoga naglašavanja jedva da je potrebno jer ionako sve ovdje ne ćemo navesti, ali ipak evo još nekoliko primjera pogrješna naglašavanja: *vàljān* mjesto *vālĵān* (*vālĵān* je particip pasivni glagola *vālĵati*); *gnjēv* mjesto *gnjēv* (jednosložne riječi po općem propisu mogu imati samo koji silazni naglasak); *nākratko* mjesto *nākrātko*; *òkrugao* mjesto *okrúgao*; *nāda* mjesto *nāda* itd. Na mnogim su mjestima izostale potrebne zanaglasne dužine: *náčelnik* mjesto *náčēlnĭk*; *Hrvatska* mjesto *Hrvātskā*; *kāmen* mjesto *kāmēn* (*kāmen* je pridjev) itd. Ima tu vjerojatno i tiskarskih omaški, ali sve sigurno nije do tiskare.

Uz ovakav odnos prema hrvatskome naglašavanju, nije nikakvo čudo da u radijskim dramskim emisijama za djecu još uvijek čujemo *potèkla, povúci* mjesto *pòtekla i pòvúci* itd.

Odjek je naglašavanja *Hrvatsko-latinskoga rječnika* Joze Marevića još nepovoljniji kad pročitamo iz pera samog pisca kako je jedna od prednosti njegove knjige što je "obilježena (...) akcentuacija na hrvatskim natuknicama". (Proslov, str. VI.)

Naprotiv, bilo bi kud i kamo bolje i za pisca i za čitatelja da je Marević postupio kao pisci naših pravopisa koji

su, u nemogućnosti da donesu potpuno i pravo naglašavanje, s pravom taj posao prepuštiti drugim priručnicima.

Doista, autor bi se ovoga željenog i potrebnog rječnika morao dobro potruditi da u drugom izdanju ispravi ovako nevjerojatan otklon od norme i duha hrvatskoga jezika.

Stjepan Vukušić

BJELOKOSNA OBALA – PRIHVATLJIV NAZIV

Objavljujući pojedine članke, uredništvo se katkada nađe u velikome škripcu jer se ne može ograditi napomenom kao što čine neke publikacije: autori iznose osobna gledišta s kojima se uredništvo može, ali i ne mora slagati. *Jezik* je s jedne strane tribina u kojoj autori slobodno iznose svoja gledišta, a s druge se strane pisanje u *Jeziku* shvaća normativno, a takvim ono dobrim dijelom i jest pa najčešće ne smije čitatelje ostaviti u nedoumici. Uredništvo nastoji te dvije krajnosti pomiriti na različite načine. Kad ocijeni da bi mogla nastati šteta za jezičnu kulturu, tada stavi bilješku ili čak člančić, najčešće s naslovom Napomena uz ovaj članak. To katkada nije ugodno, ali kad nema druge mogućnosti, služimo se i njom.

Kad smo objavili Lončarićev članak Hrvatska imena država, u prvome broju prošloga godišta, tada smo znali da je to članak neobično važan za jezičnu kulturu jer neke države imaju u našem jeziku više naziva pa ih jednom treba normirati. Lončarićev je popis to važniji što je rađen na zahtjev Držav-

noga zavoda za normizaciju Republike Hrvatske, određuju se dakle službeni likovi. Znali smo da Mijo Lončarić i uz savjetovanje s kolegama koje navodi u 1. bilješci, ne može u svemu naći najbolja rješenja, ipak nismo davali uredničke napomene osim na jednome mjestu gdje autor spominje samo nazive otok i otoci, a u obzir dolazi i zbirna imenica otočje, inače bi tko mogao pomisliti da je otočje isključeno iz upotrebe. Za ostalo smo smatrali da će zainteresirani staviti napomene i tako ćemo doći do najboljih naziva. Čak smo i poticali neke da se jave.

Ono što smo očekivali, to se i dogodilo. Za riječ se bez našega poticaja javio prof. D. Brozović. (J, XLII, str. 147-152.) Kako je kritika popisa veoma osjetljiva, to smo članak D. Brozovića čitali s velikom pozornosti i upozorili ga na svaku pojedinost za koju smo smatrali da može biti sporna. Autor je razmotrio sve naše napomene pa ih je ili usvojio ili bolje obrazložio u samome tekstu ili u odgovoru uredništvu, jedino nije htio prihvatiti prigovor da je naziv Bjelokosna Obala bolji od naziva Obala Bjelokosti, nego je samo pojačao svoje razloge za dosad najčešći hrvatski lik.

No prije nego prijedem na samo raspravljanje, moram spomenuti da mi je rečeno da je spomenuta država jedna od pet država na svijetu koja ne dopušta da se njezino ime drukčije upotrebljava osim République de Côte-d'Ivoire, kako se službeno zove. Na moju napomenu kakve ona ima mogućnosti da to učini, rečeno mi je da ona neće da potpiše ni jedan ugovor bilo na kojem jeziku bio napisan u kojemu je njezino ime napisano drukčije. Ne ulazeći u